

ایران‌هراسی در گفتگوهای خبری سی ان ان مطالعه‌ای بر مبنای رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی ون دایک

* سید مهدی شریفی
** نفیسه انصاری
*** مینا اسدالله‌زاده

چکیده

انقلاب اسلامی ایران با بهره از جوهره انقلابی مکتب تشیع، مدلی از ساختار حکومتی اسلام بر مدار اسلام سیاسی را در دنیا ترسیم می‌کند که برای نظام جهانی سلطه، پرچالش ارزیابی می‌شود. مطالعه حاضر با هدف ارزیابی گفتمان ایران‌هراسی در شبکه CNN انجام گرفته است. نویسندگان در این پژوهش با استفاده از روش تحلیل انتقادی گفتمان ون دایک، به مطالعه گفتمان مجری برنامه گفتگوی خبری GPS در سال ۲۰۱۳ و در دو مقوله متن و بافتار اجتماعی پرداخته‌اند. مقوله متن در سه سطح معنا، سبک و استدلال و مقوله بافتار در دو سطح میزان دسترسی و مشارکت‌کنندگان مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. نتایج به دست آمده، سوگیرانه بودن گفتمان فرید زکریا را در پرداختن به مسائل ایران نشان می‌دهد.

واژگان کلیدی

رسانه، بازنمایی، ایدئولوژی، ایران‌هراسی، تحلیل گفتمان انتقادی.

طرح مسئله

تلویزیون، روزنامه‌ها، متون و صور ارتباطی همگانی در واسطه‌گری بین جامعه و خود، نقش مهمی را ایفا

sharifee@ut.ac.ir

ansari.nafiseh@ut.ac.ir

mina.asadolahzadeh@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۲/۷

*. استادیار گروه مدیریت رسانه دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.

** . دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت رسانه دانشگاه تهران.

***. کارشناس ارشد آموزش زبان انگلیسی دانشکده زبان‌های خارجی دانشگاه ارومیه.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۹/۱۹

می‌کنند. مطالعه دنیای مشترک یک فرهنگ نشان می‌دهد که آنچه برای اعضای آن فرهنگ واقعی، جالب، زیبا و اخلاقی به نظر می‌رسد و نیز همه معانی‌ای که اعضای آن فرهنگ به جهان نسبت می‌دهند، تا حدودی بر ساخته تک‌تک اعضا و بر ساخته نهادهایی مانند روزنامه‌ها، رادیوها و رسانه‌های جمعی است. (ماتسون، ۱۳۹۲: ۹) نتیجه و تأثیر این‌گونه عملکرد رسانه‌ای در شکل‌گیری معانی مشترک بخشی از مردم آمریکا نسبت به ایران، در نتایج نظرسنجی مؤسسه گالوپ در سال ۲۰۰۶ قابل مشاهده است. طبق این نتایج، بیشتر آمریکایی‌ها ایران را بزرگ‌ترین دشمن خود می‌دانند؛ (بیچارنلو، ۱۳۹۰: ۱۹) چراکه آنچه در رسانه‌های آمریکایی و در محتوای خبری، گزارش‌ها، مستندها، فیلم‌ها و میزگردهای رادیویی و تلویزیونی آنها درباره ایران و اسلام بازنمایی می‌شود، حاکی از جنگ‌طلبی، افراطی‌گری دینی، حمایت از تروریسم، ارتجاع و عقب‌ماندگی فرهنگی و اقتصادی آنها بوده است. (همان) بوردیو، قدرتی را که نهادهای رسانه‌ای با استفاده از زبانشان به دست می‌آورند، قدرت پیشگویی نهادهای مسلط نامیده (ماتسون، ۱۳۹۲: ۱۰) و آلوین تافلر قدرت آنها را بسیار مرگبارتر از سلاح‌های جنگی توصیف کرده است. (درخشه و حسینی، ۱۳۸۹: ۸۵) تحلیل گفتمان رسانه‌ها امکان ارزیابی و مطالعه زبان خاص آنها را فراهم آورده و با معرفی بازنمایی‌های غالب جهان اجتماعی و نوع تعاملات میان مردم و صاحبان قدرت، چگونگی شکل‌گیری معانی متفاوت در متون رسانه‌ای و بازنمایی واقعیات را در رسانه‌ها نشان می‌دهد. (ماتسون، ۱۳۹۲: ۱۰) لذا محققان در پژوهش حاضر با مطالعه گفتمان رسانه خبری سی ان ان (برنامه گفتگوی خبری GPS) درباره ایران و با استفاده از روش تحلیل گفتمان انتقادی ون دایک، در پی پاسخ به این سؤالات بوده‌اند که:

- آیا سی ان ان در گفتمان‌های خود از ایدئولوژی‌های ایران‌هراسانه بهره می‌برد؟

- طبق مدل تحلیل انتقادی گفتمان ون دایک، زکریا، مجری برنامه GPS، از کدام ساختارهای زبانی

بهره برده است تا به طرح ایدئولوژی‌های ضد ایرانی بپردازد؟

نویسندگان برای پاسخ به این سؤالات، گفتمان زکریا را در تمام برنامه‌های GPS (۱۹ برنامه) که در سال ۲۰۱۳ پخش شده و به ایران مرتبط بوده‌اند، مورد مطالعه قرار داده‌اند. تحلیل‌ها بر مبنای روش ون دایک صورت گرفته است. در این رویکرد، تحلیل مفاهیم گفتمان و زبان، نیازمند مطالعه ویژگی‌های متنی و بافتاری یک متن یا گفتگوی خبری است. لذا در این پژوهش، نویسندگان در مقوله متن، گفتمان زکریا را در سطوح «معنا»، «سبک» و «استدلال» و در مقوله بافتار اجتماعی، در رابطه با «میزان دسترسی» و «مشارکت‌کنندگان» مورد مطالعه قرار داده‌اند.

ادبیات نظری

ایران‌هراسی: رسانه، بازنمایی و گفتمان

اصطلاحات بسیاری وجود دارند که بیانگر احساسات منفی علیه اسلام و مسلمانان می‌باشند. اسلام‌هراسی

یکی از این واژگان مهم بوده (Richardson, 2012: 1) و به تنفر، ترس، پیش‌داوری و تبعیض غیرعقلانی نسبت به اسلام و مسلمانان اشاره می‌کند. (سوفی نیمان، ۱۳۸۸: ۲۳) حوادث بسیاری در دوره معاصر رخ داده که بر نوع نگرش غرب نسبت به مسلمانان تأثیر گذاشته است. برخی از این حوادث مهم بدین شرح‌اند: جنگ اعراب و اسرائیل و بحران نفت (۱۹۷۳)، انقلاب ایران (۱۹۷۹)؛ (Kaya, 2012: 402) فروپاشی بلوک شرق در اواخر دهه ۸۰ و ظهور اسلام به‌عنوان تهدید و دشمن جدید جهانی برای غرب، انتشار کتاب آیات شیطانی توسط سلمان رشدی و فتوای امام خمینی علیه وی (۱۹۸۹)؛ (Paynting & others, 2007: 64) جنگ خلیج فارس (۱۹۹۱)، انفجار مرکز تجارت جهانی در آمریکا (۱۹۹۳)، وقایع ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ و انفجارهای لندن ۲۰۰۵/۷/۷، بحران‌های مربوط به کاریکاتورهای موهن در نشریات دانمارکی (۲۰۰۶) و موضوع هسته‌ای ایران در سال ۲۰۱۰ که تا به امروز نیز ادامه داشته است. (Kaya, 2012: 402 - 403)

اگرچه تأثیر این حوادث، بالأخص واقعه ۱۱ سپتامبر، بر نشر احساسات ضد اسلامی حائز اهمیت فراوانی است، اما در این میان نقش انقلاب اسلامی ایران و تأثیر آن بر سیاست‌های دول غربی در بسط و اشاعه مفاهیم اسلام‌هراسی و ایران‌هراسی انکارناپذیر است. چنان‌که ادوارد سعید در مطالعه علل اسلام‌هراسی در غرب، به انقلاب اسلامی ایران به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل اشاره کرده و معتقد است که این انقلاب با ارائه مفاهیم و پتانسیل استکبارستیزی، عدالت‌خواهی و عقلانیت سیاسی، الگویی موفق از اسلام سیاسی برای شکل‌گیری خیزش اسلامی در عصر مدرنیته ایجاد کرده است. (مقیمی و ستوده، ۱۳۹۲: ۲۵۳) او معتقد است که:

آنچه تنور رسانه‌های غرب علیه اسلام را شعله‌ور کرده، گردهمایی بین‌المللی سران کشورها از جمله بیل کلینتون، شیمون پرز، حسنی مبارک و یاسر عرفات در شرم‌الشیخ برای بررسی مسئله تروریسم بود که در نطقی، همه شرورها به اسلام و جمهوری اسلامی ایران نسبت داده شد. (همان: ۲۵۲)

ریچارد فالک یکی از سرشناس‌ترین پژوهشگران خاورمیانه‌ای آمریکا چنین اعتراف می‌کند:

خاورمیانه با ناامیدی به حیات خود ادامه می‌داد؛ زیرا هیچ‌یک از رهبران آن به حقارت شکل‌گرفته در ذهن و روحیه مردم توجهی نداشته‌اند. آنان به دنبال نقطه امید می‌گشتند که حداقل حرف دل آنها را بر زبان جاری ساخته و عقده‌های متراکم شده را آزاد نماید. آیت‌الله خمینی چنین جسارتی را به آنان خواهد داد و مردم خاورمیانه را برای دستیابی به آرزوهایشان کمک خواهد کرد. خمینی مرد پرفروغ منطقه خواهد بود، چون آنان را برای آزادی و غرور کمک خواهد کرد. (همان: ۲۵۵)

بیداری اسلامی منبعث از اندیشه‌ها و آرمان‌های امام خمینی، حقیقتی است که در آستانه قرن ۲۱ و هم‌زمان با فروپاشی نظام دوقطبی سرمایه‌داری و کمونیسم اتفاق افتاده است. لذا نظام سرمایه‌داری غرب

تمام تلاش فکری، اقتصادی، نظامی و سیاسی خود را به کار گرفته است تا هرگونه تغییر و تحولات نظام بین‌الملل را کنترل کرده و از هرگونه جابه‌جایی قدرت و فرهنگ که باعث تغییر وضع موجود به ضرر تداوم حاکمیت غرب بر جهان اسلام شود، جلوگیری کند. (همان: ۲۶۴) لذا سناریوهای شیعه‌هراسی و ایران‌هراسی در امتداد سناریوی اسلام‌هراسی مطرح شده است و سیاست‌مداران و استراتژیست‌های غرب در راستای شکل‌دهی چنین فضایی، ابزار و روش‌های متنوعی را به کار بسته‌اند که رسانه‌ها در این میان بازوی قدرتمند آنان برای رسیدن به اهدافشان تلقی می‌شوند.

مطالعه عوامل تأثیرگذار بر شکل‌گیری تصاویر و تفکرات منفی علیه مسلمانان، نشان می‌دهد که تصاویر و محتوای رسانه‌ها از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر شکل‌گیری این‌گونه احساسات ضد اسلامی می‌باشند. (Pratt, 2011) به‌عنوان مثال، مطالعه‌ای که به تحلیل اندیشه‌های ضد اسلامی در برنامه‌های فاکس‌نیوز پرداخته است، نشان‌گر آن است که افرادی که به این اخبار اعتماد بیشتری داشته‌اند، بیش از سایرین ارزش‌های اسلامی را در تعارض با ارزش‌های آمریکایی تصور کرده‌اند. (Ogan & others, 2013) مطالعه رسانه‌های مکتوب آمریکایی در سال ۲۰۰۷ نیز نشان می‌دهد که چگونه این رسانه‌ها با توسل به مانورهای زبانی، کلیشه‌ها و تفکرات قالبی، قادر بوده‌اند ایران را به‌عنوان تهدیدی برای جهان معرفی کنند. (Ibid) مرانسی (Meranci, 2004) نیز به این حقیقت اشاره می‌کند که پوشش رسانه‌ای ایران در اخبار آمریکا همواره سوگیرانه و غیرقابل‌اعتماد بوده و در پوشش برنامه‌های هسته‌ای ایران، این رسانه‌ها ایران را کشوری عقب‌افتاده، ضد بشر و غیرقابل‌اعتماد معرفی کرده‌اند. (همان: ۹) لذا رسانه‌ها شیوه‌های جدیدی از اندیشیدن و رفتار را شکل داده، معانی خاصی را از طریق روایت‌ها و ژانرها منتقل می‌کنند (Williams, 2003: 145) و نهادهای مهمی هستند که از طریق آنها جهان برای ما معنا می‌یابد. (Laughey, 2007: 61) هرمن و چامسکی (۲۰۰۲) معتقدند که رسانه‌ها باورهای عموم مردم را بر مبنای منافع اجتماعی، سیاسی و اقتصادی گروه‌های حاکم تعریف کرده (Izadi & others, 2007: 142) و به‌عنوان بازوی ایدئولوژیک دولتمردان و سیاست‌مداران، گفتمان‌های خاصی را در مواجهه با دشمنان خارجی شکل می‌دهند. استوارت هال این عمل ایدئولوژیک رسانه‌ها در شکل دادن واقعیات به نفع گروه‌های حاکم را در قالب مفهوم «بازنمایی» تشریح می‌کند و معتقد است رسانه‌ها به جای انعکاس واقعیات، از طریق فرآیندهای انتخاب و شکل دادن، به مسائل معنا می‌بخشند. به عبارت دیگر این دنیای مادی نیست که معنا را منتقل می‌کند، بلکه نظام زبانی یا سایر نظام‌ها هستند که معانی مورد نظر ما را بازنمایی می‌کنند. (Hall, 2003: 25) مفهوم بازنمایی هال را می‌توان با استفاده از رویکرد برساخت‌گرایی زبان شرح داد. (Ibid) این رویکرد به دو مقوله نشانه‌شناختی و گفتمانی تفکیک می‌شود که نقش بازنمایی در تولید دانش و قدرت در مقوله دوم قابل تعریف است. (Ibid: 43) میشل فوکو در این زمینه، چنین می‌نویسد:

از آنجایی که ما فقط دانش خود از چیزها را زمانی به دست می‌آوریم که آن چیزها دارای معنا باشند، پس این گفتمان درباره چیزها و نه خود آن چیزهاست که دانش را شکل داده و تولید می‌کند. (همان: ۴۵)

منظور فوکو از گفتمان، مجموعه‌ای از گزاره‌ها یا عبارات است که زبان و شیوه‌هایی را برای ارائه دانش درباره یک مضمون خاص در یک دوره تاریخی معین به وجود می‌آورد. (ربیعی و احمدزاده، ۱۳۸۷: ۴۷) از نظر فوکو، گفتمان تشکیل شده از علامات است، اما کارکرد آن از کاربرد این علامات بیشتر است و همین ویژگی است که آن را غیرقابل تقلیل به زبان، سخن و گفتار می‌کند. (فرکلاف، ۱۳۸۸) گفتمان شیوه خاص بازنمایی «خود» و «دیگری» و روابط بین آنهاست. به عبارتی، گفتمان مجموعه‌ای از عبارات است که زبانی برای صحبت کردن درباره نوع خاصی از دانش درباره یک موضوع ارائه می‌کند. وقتی بیاناتی درباره یک موضوع درون یک گفتمان خاص اظهار می‌شود، این گفتمان شیوه‌های دیگری را که موضوع مورد بحث را می‌توان مطرح ساخت، محدود می‌کند. (ربیعی و احمدزاده، ۱۳۸۷: ۴۷) گفتمان، نوعی کنش (عمل) اجتماعی است؛ بدین معنا که نظام‌های بازنمایی را با جهان واقعی پیوند می‌دهد. (همان: ۴۸) ون دایک با تأکید بر این ویژگی گفتمان و رابطه میان ایدئولوژی و قدرت اجتماعی است که امکان کنترل یک گروه از افراد را از سوی یک گروه قدرتمند دیگر از طریق قابلیت‌های گفتمانی نظیر عنوان، بافتار و سبک گفتمان مطرح می‌کند. (Van Dijk, 2000: 36) او معتقد است که این نوع گفتمان بر ذهن و اندیشه مخاطبان اثر می‌گذارد. لذا صاحبان قدرت به طور غیرمستقیم و با استفاده از رسانه‌ها قادرند ذهن و اندیشه دیگران را کنترل کنند. از نظر او گفتمان قدرتمند می‌تواند از طریق تأثیر بر الگوهای ذهنی افراد، بر نوع تعریف آنان از حوادث و رویدادها و بر باورها و ایدئولوژی‌های آنها تأثیر بگذارد و از آنجایی که صاحبان قدرت، کنترل گفتمان عمومی را در اختیار دارند پس به طور غیرمستقیم ذهن افراد و رفتارهای اجتماعی آنان را کنترل می‌کنند. (همان) لذا ون دایک نیز گفتمان رسانه‌ها را منبع اصلی شکل‌گیری دانش، طرز تلقی‌ها، باورها و ایدئولوژی‌های گروه‌های مختلف مردم اعم از نخبگان و شهروندان عادی معرفی می‌کند (Van Dijk, 2000: 36) و در این راستا به منظور تحلیل گفتمان نژادپرستانه و ایدئولوژیک رسانه‌ها به روش‌های تحلیل گفتمان انتقادی متوسل می‌شود. روشی که از نظر وی به جای تمرکز بر محتوا، به شیوه‌ای نظام‌مند، استراتژی‌ها و ساختارهای متنوع متن و گفتار را در ارتباط با بافتار اجتماعی، سیاسی و یا اقتصادی مطالعه می‌کند؛ (Ibid: 35) روشی که محققان در پژوهش حاضر به کار بسته‌اند تا به ارزیابی نحوه بازنمایی ایران در گفتمان برنامه‌های شبکه بین‌المللی سی ان ان - یعنی برنامه گفتگوی خبری GPS - بپردازند تا نشان دهند که چگونه این گفتمان‌ها قادرند در شکل‌گیری و ترویج سناریوهای ایران‌هراسی مؤثر واقع افتند. روش تحلیل گفتمان انتقادی ون دایک در ادامه معرفی شده است.

روش‌شناسی پژوهش

تحلیل گفتمان انتقادی

تحلیل گفتمان انتقادی یکی از روش‌های تحلیل گفتمان است که پیش از همه به مطالعه‌ی چگونگی تولید، بازتولید و استمرار نابرابری‌ها، سلطه و قدرت اجتماعی در بافتار سیاسی و اجتماعی و از طریق متن و گفتار می‌پردازد. چنین روشی به دنبال فهم، شناخت و افشای این نابرابری‌هاست. (Schiffrin, & others, 2001) ون دایک ویژگی‌های متضاد گفتمان‌های رایج در جوامع را تحت عنوان «مربع ایدئولوژیک»^۱ تشریح کرده و آن را متشکل از چهار وجه می‌داند: تأکید بر ویژگی‌های مثبت خود، تأکید بر ویژگی‌های منفی دیگران، کم‌رنگ جلوه دادن ویژگی‌های منفی خود، کم‌رنگ جلوه دادن ویژگی‌های مثبت دیگران. (Van Dijk, 2000: 44)

همان‌طور که پیش‌تر نیز گفته شد، ون دایک در تحلیل گفتمان انتقادی به مطالعه استراتژی‌ها و ساختارهای مختلف متن و گفتار پرداخته و رابطه آنها را با بافتار اجتماعی و سیاسی مورد مطالعه قرار می‌دهد. به‌عنوان مثال او در سطح معنا، بر تحلیل عناوین کلی، معانی ضمنی، یکدست بودن متن و ... پرداخته و در سطح بلاغی مطالعه آرایه‌هایی نظیر استعاره‌ها، تشبیهات، حسن تعبیرها، انواع کنش‌های گفتاری و ... را پیشنهاد می‌کند. (Van Dijk, 2000) ون دایک در تحلیل گفتمان شفاهی، اشکال مختلف تعاملات را مورد توجه قرار داده و در ارزیابی بافتار اجتماعی گفتمان به مطالعه نقش‌ها، ویژگی‌ها، اهداف، دانش و نگرش‌های اعضای شرکت‌کننده و عواملی از این دست می‌پردازد. (Ibid)

واحد تجزیه و تحلیل در تحلیل گفتمان، متن یا گفتار شفاهی یا مکتوب است که فراتر از کلمه بوده و بر اساس موضوع مورد مطالعه و متغیرها و شاخص‌های پژوهش، می‌تواند یک جمله، بند، عبارت، صفحه، مصاحبه، خاطرات، سخنرانی و ... باشد. (عقیلی و لطفی، ۱۳۸۹) در مطالعه حاضر واحد انتخاب شده برای تحلیل، متن است؛ بدین ترتیب که متن مکتوب تمام گفتگوهای خبری GPS که در سال ۲۰۱۳ بر روی آنتن رفته‌اند (۵۰ برنامه)، از سایت رسمی شبکه سی ان ان گردآوری و تعداد ۱۹ برنامه که به بحث درباره ایران و مسائل مربوط به آن پرداخته‌اند، به‌منظور تحلیل انتخاب شده‌اند. هدف پژوهشگران، تحلیل گفتمان مجری برنامه، فرید زکریا بوده است تا نشان دهند که چگونه این کارشناس خبره و تحلیل‌گر مباحث سیاسی روز، با تکیه بر عوامل معرفی شده از سوی ون دایک، توانسته است ایدئولوژی‌های ضد ایرانی دست‌اندرکاران شبکه سی ان ان را توسعه دهد.

پژوهشگران در پژوهش حاضر با توجه به روش ارائه‌شده از سوی ون دایک، به مطالعه گفتمان برنامه‌های سی ان ان در دو مقوله متن و بافتار اجتماعی پرداخته‌اند. اما از آنجایی که تعداد عناصر زبان‌شناختی که می‌توان در این مقوله‌ها، بالاخص مقوله متن، مورد مطالعه قرار داد بسیار زیاد بوده و از صدها عامل تجاوز می‌کنند،

1. Ideological Square.

(Rahimi & Riasati, 2011) پژوهشگران در این مقوله آن دسته از عناصری را ارزیابی کرده‌اند که ون دایک در آثار خود بیش از همه به آنها پرداخته است. مؤلفه‌های این مقوله با توجه به دسته‌بندی‌های ارائه شده از سوی وی، در سه سطح معنا، سبک و استدلال مورد تحلیل قرار گرفته‌اند (جدول ۱ - ۱ را ببینید). در مقوله بافتار اجتماعی نیز میزان دسترسی و ویژگی‌های مشارکت‌کنندگان ارزیابی شده‌اند.

جدول ۱: مقوله‌ها و سطوح تحلیل گفتمان انتقادی بر مبنای روش ون دایک

مقوله	متن	معنا ^۱	دلالت ضمنی، ^۲ قطب‌بندی، ^۳ تعمیم دادن، ^۴ تضاد، ^۵ خلاف واقع، ^۶ مقوله‌بندی، ^۷ ایجاد فاصله، ^۸ استناد و ارجاع ^۹
		سبک ^{۱۰}	گزینه‌های واژگانی ^{۱۱}
		استدلال ^{۱۲}	مغالطه ^{۱۳}
	بافتار ^{۱۴}	میزان دسترسی ^{۱۵} و ویژگی‌های مشارکت‌کنندگان ^{۱۶}	

یافته‌ها

مقوله متن: سطح معنا

قطب‌بندی

قطعات معنایی
۱. در واقع حرف ما این است که ما می‌خواهیم ایران به طور اساسی بخش‌هایی از برنامه هسته‌ای خود را متوقف کند. (۸ دسامبر)
۲. ایران با جاه‌طلبی‌های هسته‌ای خود همچنان جهان را به بازی گرفته است. (۱۹ ژانویه)
۳. آیا فکر می‌کنید که اگر آمریکا یا سایر کشورها مجبور به مذاکره با ایران می‌شدند، می‌توانستند راهی برای رسیدن به بشار اسد پیدا کنند؟ (۶ ژانویه)
۴. اگر می‌خواهید بدانید که ما چگونه باید با ایران و برنامه هسته‌ای آن مواجه شویم، این کتاب کتابی بسیار دقیق، متفکرانه و هوشمندانه در این زمینه است. (۲۹ سپتامبر)

1. Meaning.
2. Implication.
3. Polarization.
4. Generalization.
5. Contrast.
6. Counterfactual.
7. Classification.
8. Distancing.
9. Evidentially & Authority.
10. Style.
11. Lexicalization.
12. Argumentation.
13. Fallacy.
14. Context.
15. Access.
16. Participants.

۵. آیا این بدان معنا نیست که شاید رژیم ایران به این موضوع پی خواهد برد که این همان جایگاهی است که مردم ایران در آن قرار گرفته است و این فرصتی است برای آنان تا روابط خود را با دنیا بهبود بخشند. (۲۳ ژوئن)
۶. مردم و شاید حتی دولت ایران کاملاً مطمئن نیستند که در ازای آنچه که ما از آنها می‌خواهیم انجام دهند، چه چیز به دست می‌آورند. (۲۳ ژوئن)

یکی از مهم‌ترین و رایج‌ترین استراتژی‌ها در گفتگو درباره دیگران، تقسیم‌بندی افراد یا گروه‌ها به دو دسته‌ی «ما» و «دیگری» می‌باشد. تحلیل گفتمان زکریا نشان می‌دهد که او همواره ایران را در مقوله‌ی «دیگری» قرار داده و آمریکا و سایر هم‌پیمانانش را به‌عنوان «ما» معرفی کرده است تا با استفاده از این دوقطبی‌سازی، ایران را کشوری نشان دهد که با نقض قوانین بین‌المللی و حمایت از گروه‌های تروریستی در برابر جهان و امنیت جهانی ایستاده است.

تعمیم دادن

قطعات معنایی
۷. شاید رژیم ایران به این موضوع پی خواهد برد که این همان جایگاهی است که مردم ایران در آن قرار گرفته است و این فرصتی است برای آنان تا روابط خود را با دنیا بهبود بخشند. (۲۳ ژوئن)
۸. آیت‌الله علی خامنه‌ای که عمیقاً ضد غرب و ضد آمریکا است ... (۲۲ سپتامبر)
۹. اینها سخنان مردی است که غرب او را دشمن قسم‌خورده خود می‌داند - علی خامنه‌ای رهبر و آیت‌الله ایران.
۱۰. ایران با جاه‌طلبی‌های هسته‌ای خود همچنان جهان را به بازی گرفته است. (۱۹ ژانویه)

گفتمان‌ها غالباً دربرگیرنده شکل خاصی از «تعمیم‌ها» هستند که گویندگان یا نویسندگان را قادر می‌سازند تا ادعاها و باورهای خود را درباره «ما» و «دیگری» عمومیت بخشیده و در سطح گسترده‌ای بیان کنند تا بدین ترتیب تعداد بیشتری را با خود همراه سازند. (Van Dijk, 2003: 71) مطابق قطعه معنایی ۷، زکریا در اظهارات خود درباره ایران و برنامه هسته‌ای این کشور چنین بیان می‌دارد که اگر ایران خواستار بهبود روابط خود با جهان است بایستی از فرصت‌های ایجادشده در مذاکرات استفاده کند. مسلم آن است که ایران همواره با بسیاری از کشورهای جهان روابط گسترده‌ای را در سطوح مختلف اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ... داشته است. اما زکریا با قرار دادن «ایران» در مقابل «کل جهان»، این کشور را همچون جزیره‌ای تنها و دورافتاده ترسیم می‌کند که قادر به ایفای هیچ نقشی در عرصه بین‌الملل نیست و تنها راه ورود به این عرصه کنار نهادن جاه‌طلبی‌ها و سرتسلیم فرود آوردن در برابر آمریکا و متحدانش است. او در قطعه معنایی ۸ در توصیف ویژگی‌های رهبر ایران از عباراتی نظیر دشمن خونی غرب و آمریکا بهره می‌برد تا مدعی شود که آیت‌الله خامنه‌ای به‌عنوان بزرگ‌ترین و پرنفوذترین رهبر شیعی جهان، فردی افراطی و کینه‌توز است که با تمام مردم

آمریکا و غرب به دشمنی بر خواسته است. زکریا در حقیقت مخالفت‌های رهبر ایران با سیاست‌های استعمارگرانه، ظالمانه و ضد بشری برخی از دولتمردان غربی و آمریکایی را به مخالفت و دشمنی با تمام مردم غرب و آمریکا تعمیم داده است تا تصویر منفی از قدرتمندترین رهبر اسلامی - شیعی به مردم جهان عرضه کرده و باعث انزجار آنان از ایران و اسلام شود. زکریا در توصیف نگاه جهان غرب به ایشان نیز (قطعه معنایی ۹) سیاستی مشابه اتخاذ کرده و با استفاده از ابزار تعمیم، تلاش کرده است تا آیت‌الله خامنه‌ای را چهره‌ای معرفی کند که تمام غربی‌ها (و نه مخالفان واقعی اسلام) وی را به‌عنوان دشمن قسم خورده خود می‌شناسند.

تضاد

قطعات معنایی
۱۱. و اما رئیس‌جمهور جدید ایران. آیا او فردی میانه‌رو است یا ابزاری است در دست آیت‌الله.

استراتژی کلی گفتمان ایدئولوژیک تأکید بر خوبی‌های «ما» و بدی‌های «دیگری» است؛ یعنی شکلی از دوقطبی‌سازی که می‌تواند با استفاده از بیان و یا ایجاد تضاد حاصل شود. (همان، ص ۴۹) در قطعه معنایی فوق، زکریا با طرح این سؤال که «آیا رئیس‌جمهور ایران یک فرد میانه‌رو است یا آلت دست آیت‌الله؟» علاوه بر اینکه با توسل به دروغ و مغالطه، نظام جمهوری اسلامی ایران را نظامی دیکتاتوری و غیر دموکراتیک معرفی کرده است، بلکه میانه‌رو بودن را در تضاد با روحانیت نشان داده است. او بدین ترتیب به بیان ایدئولوژی‌های ضد ایرانی و ضد اسلامی خود پرداخته و بر سیاه‌نمایی‌های خود علیه روحانیت و ایرانیان افزوده است.

خلاف واقع

قطعات معنایی
۱۲. یک رئیس‌جمهور ایرانی را تصور کنید که از سلاح‌های هسته‌ای به ائتلاف منابع تعبیر کند.

«اگر ... شود، چه اتفاقی می‌افتد». یا «تصور کنید که ... شود» قالب‌های استاندارد هستند که نقش بسیار مهمی را در گفتمان ایفا می‌کنند؛ چراکه باعث می‌شوند مخاطبان پیامدهایی را در ذهن خود متصور شوند که با پیامدهای مدنظر گوینده در تعارض‌اند. به عبارت دیگر گوینده با استفاده از این‌گونه ساختارهای کلامی به دنبال تأکید بر نقطه مقابل آن چیزی است که از مخاطبان خواسته است تا متصور شوند. (همان، ص ۶۶) به‌عنوان مثال در قطعه معنایی فوق، زکریا با بیان این عبارت که: «تصور کنید که یک رئیس‌جمهور ایرانی تولید سلاح هسته‌ای را اسراف بداند ...» تلاش کرده است تا این اندیشه را به مخاطبان القا کند که اتخاذ چنین موضع منطقی و صلح‌آمیزی از سوی یک مقام بلندپایه ایرانی بعید و غیرقابل‌تصور است که در عمل هرگز اتفاق نمی‌افتد. او بدین‌وسیله بار دیگر اتهامات نادرست غرب علیه ایران مبنی بر تلاش برای دستیابی به سلاح هسته‌ای را تکرار کرده و تصویری منفی از رئیس‌جمهور ایران به جهانیان عرضه کرده است تا تأکید کند که ایرانیان همواره به دنبال دستیابی به سلاح‌های کشتار جمعی و اعمال ضد بشری هستند.

مقوله‌بندی کردن

قطعات معنایی
۱۳. دولت تهران وجه دیگری نیز دارد که از نیروهای انقلابی تشکیل می‌شود، نیروهای ویژه‌ای که نقش سیاسی آنها طی دهه‌های گذشته افزایش یافته است. این افراد در مواجهه با تمام موضوعات مرتبط با سیاست خارجی جنگ‌طلبانه برخورد می‌کنند. آنها همچنین از تحریم‌ها به نفع خود سود می‌برند؛ چراکه سوداگری‌های آنها تنها راه تجارت و قاچاق می‌باشد.
۱۴. برای کابینه اوپاما مهم است که با ارائه پیشنهادی معقول این پیام را به مردم ایران بدهد که اگر ایران متعهد شود تا سلاح هسته‌ای تولید نکند، ایرانیان معمولی آینده روشن‌تری خواهد داشت.

ون دایک مقوله‌بندی را روشی معرفی می‌کند که گویندگان یا نویسندگان با استفاده از آن صفات مثبت یا منفی مدنظر خود را به افراد یا گروه‌هایی که در این طبقه‌ها جای گرفته‌اند نسبت می‌دهند. (همان: ۶۴) بدین ترتیب زکریا در قطعه معنایی ۱۳، دولت (حکومت) ایران را متشکل از دو دسته دانسته که نیروهای انقلابی یکی از این دو دسته را تشکیل می‌دهند و به زعم او دارای قدرت سیاسی بسیار بالایی بوده و در مواجهه با مسائل مربوط به سیاست خارجه نیز به شدت افراطی عمل می‌کنند و از تحریم‌ها به نفع خود سود می‌برند. زکریا با این طبقه‌بندی نادرست و با توسل به دروغ‌های بی‌پایه و اساس، تلاش کرده تا عدم موفقیت مذاکرات هسته‌ای را به طرف ایرانی نسبت دهد؛ لذا دولت ایران را به دو گروه تقسیم کرده است: گروهی که میانه‌رو بوده و به دنبال مصالحه با آمریکا و متحدان غربی‌اش هستند و برای رفاه مردم ایران تلاش می‌کنند و گروهی که مخالف پیشرفت مذاکرات بوده و از اتفاقات به نفع خود سود می‌برند. او گروه دوم را نیروهای انقلابی ایران معرفی کرده و با نسبت دادن صفات منفی و غیراخلاقی به آنها، تصویری منفی از انقلابیان و نظام جمهوری اسلامی ایران به مخاطبان ارائه کرده است. در قطعه معنایی ۱۴، زکریا ایرانیان را به دو گروه تقسیم کرده است: مردم عادی یا ایرانیان معمولی و سایر ایرانیان. او در طرح موضوع مذاکرات هسته‌ای چنین اظهار داشته که اگر آمریکا پیشنهادی معقول به طرف ایرانی ارائه کند و رژیم ایران از سلاح هسته‌ای چشم‌پوشی کند، مردم عادی ایران آینده‌ای روشن‌تر خواهند داشت. زکریا به خوبی بر این نکته واقف است که ملت ایران همواره در کنار دولت خود بوده و هرگز از حقوق مشروع خود کوتاه نیامده است؛ اما برای آنکه بتواند افکار عمومی را در خصوص موضع واقعی مردم ایران در قبال موضوع هسته‌ای منحرف سازد، با دسته‌بندی ایرانیان به دو گروه مردم عادی و غیرعادی وانمود کرده است که مردم عادی (عموم مردم) مخالف سیاست‌های دولت ایران در رابطه با موضوع مذاکرات هسته‌ای هستند و اگر دولت از زیاده‌خواهی‌های خود کوتاه آید، این مردم زندگی خوبی خواهند داشت. او با این‌گونه استدلال‌های نادرست نه‌تنها حامیان مردمی نظام جمهوری اسلامی ایران را اقلیتی ناچیز معرفی کرده است، بلکه دولتمردان را نیز افرادی نشان داده که خودخواهانه عمل کرده و به آسایش و آینده ملت خود اهمیتی نمی‌دهند.

ایجاد فاصله

قطعات معنایی
۱۵. ظرف ۵ روز آینده ایرانیان به پای صندوق‌های رأی خواهند رفت تا رئیس‌جمهور جدیدی را انتخاب کنند. آیا انتخاب یک رئیس‌جمهور جدید می‌تواند به معنای آغاز مسیری نو برای آن ملت به شدت منزوی باشد.

یکی از روش‌های ایجاد دو قطب «ما» و «دیگری» در گفتمان، استفاده از واژگانی است که نشانگر وجود فاصله میان ما و دیگری هستند. (همان: ۶۷) جایگزینی ضمیر اشاره به جای اسم و نیز استفاده از کلمات توصیفی یکی از این ابزار شناختی - اجتماعی در معرفی «دیگری» است. چنانچه زکریا در قطعه معنایی فوق در اظهارات خود درباره انتخابات ریاست جمهوری ایران، با استفاده از ضمیر اشاره «آن» و صفت «منزوی» برای ملت ایران، چنین فاصله‌ای را میان مردم ایران و مردم سایر کشورهای جهان ایجاد کرده، تلاش نموده است تا حس بیگانگی نسبت به مردم ایران را در آنان تقویت کند.

استناد و ارجاع

قطعات معنایی
۱۶. سخنان جان کری وزیر امور خارجه بیش از همه معقول به نظر می‌رسد: «حصول توافق با ایران همواره دشوار بوده است. این در حالی است که بی‌اعتمادی بسیار عمیق بوده و زمانی طولانی است که این اعتماد از میان رفته است». (۱۰ نوامبر)
۱۷. طی رقابت تبلیغاتی، روحانی کابینه قبل را به علت عدم توانایی در حصول توافق با جامعه بین‌الملل و کاهش تحریم‌ها علیه ایران مورد انتقاد شدید قرار داد. او گفت: «خوب است که چرخ سانتریفیوژها بچرخد اما چرخ زندگی مردم نیز باید بچرخد». او این سخنان را در یک مناظره بیان کرد که با استقبال فراوان مواجه شد. (۲۲ سپتامبر)

گویندگان در برابر آنچه که می‌گویند مسئولیت دارند. بدین معنا که اظهارات گویندگان در صورت ارائه مدرک و داشتن شاهد و گواه، قابل‌اعتمادتر خواهد بود. استناد به افراد شناخته‌شده و منابع موثق یکی از راه‌های ایجاد اعتماد در مخاطبان است. (همان: ۶۹) در قطعه معنایی ۱۶، زکریا ایران را به این دلیل که رسیدن به توافق با او امری دشوار است، مورد سرزنش قرار داده است (توافقی که زکریا اگر حاصل شود مانع از گسترش فعالیت‌های هسته‌ای ایران در دستیابی به سلاح اتمی می‌گردد). اما بدین منظور از اظهارات وزیر امور خارجه آمریکا، جان کری، بهره می‌برد تا مخاطبان را قانع سازد که ایران کشوری است که برای تحقق اهداف غیرانسانی خود بسیار پافشاری کرده و از مواضع خود عقب‌نشینی نمی‌کند. در قطعه معنایی ۱۷، زکریا با استناد به جمله‌ای از رئیس‌جمهور ایران، دکتر حسن روحانی، به دنبال اثبات این ادعای نادرست است که تحریم‌های اعمال‌شده علیه ایران چنان اثربخش بوده است که رئیس‌جمهور ایران را وادار به ایراد چنین سخنانی کرده است. او بدین ترتیب با استفاده از ابزارهایی چون مغالطه و استناد، جهان غرب و آمریکا

را به توقف فعالیت‌های خطرناک هسته‌ای ایران امیدوارتر ساخته و ایدئولوژی‌های ضد ایرانی خود و صاحبان رسانه را گسترش داده است.

دلالت ضمنی

قطعات معنایی
۱۸. آنها هیچ اقدامی نمی‌کنند. نه ایران و نه روسیه. اما مطمئناً ایران خواهان استفاده از نفوذ خود برای برکناری بشار اسد نمی‌باشد. (۶ ژانویه)
۱۹. بهار عربی توجهات را متوجه رهبر ایران کرده است. فردی که ۲۴ سال و البته غیر منتخب بر سر قدرت بوده است. (۲۲ سپتامبر)
۲۰. ما درباره او چگونه باید فکر کنیم. چرا که اینجا در آمریکا مردم احمدی‌نژاد را فرد بدی می‌شناسند. اما شما شرایط خاصی را مطرح کردید و آن اینکه احمدی‌نژاد واقعاً و آشکارا علیه ملاها که به نظر می‌رسد قدرت بسیاری را در دست دارند، مبارزه می‌کند. (۲۴ فوریه)
۲۱. اما ایران و آنچه که درباره این انتخابات برای من جالب به نظر می‌رسد این است که این انتخابات مدیریت شده است و اینها افرادی هستند که از سوی رهبر انتخاب شده‌اند. (۲۳ ژوئن)
۲۲. به‌عنوان یک یهودی در ایران آیا شما از هر نظر احساس امنیت می‌کنید؟ آیا به شما اجازه داده می‌شود که آزادانه عبادت کنید، به کنیسه بروید و مناسبت‌ها و ایام مذهبی را به پادارید. (۲۹ سپتامبر)

در لفافه سخن گفتن و اشاره ضمنی به موضوعات، امری است که نمی‌توان سوگیرانه بودن آن را از نظر ایدئولوژیکی انکار کرد. به عبارت دیگر گویندگان یا نویسندگان در گفتمان خود تمام اطلاعات یا دیدگاه‌های خود را درباره یک الگوی ذهنی معین مطرح نمی‌کنند، بلکه فقط بخشی از آن را بیان کرده و درک هر آنچه را که ناگفته مانده است، به مخاطب واگذار می‌کنند. (همان: ۴۷) در قطعه معنایی ۱۸، گوینده با بیان این ادعا که ایران و روسیه بدون توجه به آنچه که بشار اسد انجام می‌دهد، از او حمایت می‌کنند، به طور ضمنی ایران را به حمایت از تروریسم محکوم کرده است؛ چراکه از نظر او و دولتمردان آمریکا و متحدانش، اقدامات اسد در سوریه تروریستی بوده است. در قطعه معنایی ۱۹، زکریا به دوران رهبری آیت‌الله خامنه‌ای در ایران اشاره کرده و در انتها با ذکر این عبارت «البته غیر منتخب» به طور ضمنی تلاش کرده است تا رهبری و حکومت ایشان را غیر دموکراتیک و دیکتاتوری جلوه داده و مدعی شود که حکومت اسلامی در ایران حکومتی غیرمشروع و غیرمردمی است. در قطعه معنایی ۲۰، زکریا با بیان این اظهارات غلط: «با توجه به مبارزه آشکار احمدی‌نژاد با ملاها، که بیشترین قدرت را در اختیار دارند، نگاه ما به احمدی‌نژاد چگونه باید باشد؛ چراکه در آمریکا مردم از او به بدی یاد می‌کنند» به طور ضمنی مبارزه و مخالفت با روحانیت و نمایندگان دینی - مذهبی را در ایران امری ارزشمند و مثبت قلمداد می‌کند و روحانیون را دشمنان حقیقی مردم در آمریکا و سایر کشورها معرفی می‌کند. اگرچه آشکار است که آنچه وی درباره موضع رئیس‌جمهور ایران نسبت به روحانیت مطرح کرده است دروغی بیش نبوده و او بدین‌وسیله به دنبال بسط اندیشه‌های

ضدایرانی و ضداسلامی خود بوده است. زکریا در قطعه معنایی ۲۱، با بیان عبارت «انتخابات مدیریت‌شده» و «افرادی که از سوی رهبر انتخاب می‌شوند» به طور ضمنی به دنبال بیان این ادعای نادرست بوده است که حکومت ایران حکومتی دیکتاتوری بوده و توسط اسلام‌گرایان افراطی اداره می‌شود. او بدین ترتیب بار دیگر تصویری منفی از ایران و اسلام به مخاطبان ارائه داده است. در قطعه معنایی ۲۲، زکریا در گفتگو با نماینده یهودیان در مجلس ایران، با طرح سؤالاتی نظیر «شما به‌عنوان یک یهودی در ایران، آیا احساس امنیت می‌کنید؟ آیا اجازه دارید که اعمال عبادی خود را به‌جا آورید و به اماکن مذهبی بروید؟» درصدد القای تصورات منفی و غلط به مخاطبان درباره نقض حقوق بشر و نفی آزادی‌های مشروع اقلیت‌های مذهبی در ایران بوده است.

مقوله متن: سطح سبک

گزینه‌های واژگانی

قطعات معنایی
۲۳. ... ایرانیان به پای صندوق‌های رأی خواهند رفت تا رئیس جمهور جدیدی را انتخاب کنند. آیا انتخاب یک رئیس‌جمهور جدید می‌تواند به معنای آغاز مسیری نو برای آن ملت به شدت منزوی باشد.
۲۴. ایران با جاه‌طلبی‌های هسته‌ای خود همچنان جهان را به بازی گرفته است. (۱۹ ژانویه)
۲۵. اگر ایرانی‌ها بگویند که ما نود درصد راه یا ۸۰ درصد راه را برای رسیدن به سلاح هسته‌ای پیموده‌ایم، آیا ما (ایالات متحده) می‌توانیم با آن زندگی کنیم؟ آیا اسرائیل می‌تواند با آن زندگی کند؟ (۶ ژانویه)
۲۶. دوست دارم این‌طور فکر کنم که روحانی فردی عمل‌گرا است. فردی که می‌خواهد به انزوای کشورش پایان دهد. (۲۹ سپتامبر)
۲۷. این‌ها سخنان مردی است که غرب او را دشمن قسم خورده خود می‌داند. (۲۵ آگوست)
۲۸. اگر رژیم ایران متعهد شود که سلاح هسته‌ای تولید نکند، ایرانیان معمولی آینده روشن‌تری خواهد داشت. (۲۲ سپتامبر)
۲۹. کتابی که این هفته معرفی می‌شود کتاب «غیرقابل‌تصور: ایران، بمب و استراتژی‌های آمریکا» اثر کنت پولاک است. (۲۷ سپتامبر)
۳۰. ایران احتمالاً به دنبال دستیابی به سلاح هسته‌ای است. (۲۴ فوریه)
۳۱. ما می‌خواهیم که ایران به‌طور اساسی بخش‌هایی از برنامه هسته‌ای خود را متوقف کند تا اطمینان یابیم که این کشور نخواهد توانست با در اختیار داشتن ظرفیت‌های لازم، برنامه‌های خود را در راستای تولید سلاح هسته‌ای پیش برد. (۸ دسامبر)

در تحلیل گفتمان می‌توان معانی مشابه را با توجه به نقش، اهداف و دیدگاه گویندگان و یا نویسندگان، به شیوه‌ای متفاوت بیان کرد. (همان: ۷۷) به عبارت دیگر نوع ایدئولوژی گوینده باعث می‌شود که معانی

مشابه با واژگان متفاوت بیان شوند؛ (Van Dijk, 2000) آنچه که در گفتمان زکریا در رابطه با ایران و برنامه‌های هسته‌ای این کشور و نیز توصیف ایران و جایگاه بین‌المللی آن به خوبی اتفاق افتاده است. زکریا در برنامه‌های خود با استفاده از واژگان و الگوهای منظم کلامی به بیان ایدئولوژی‌های سوگیرانه خود و غرب علیه ایران پرداخته است. او با استفاده از کلماتی نظیر سلاح هسته‌ای، ایران مجهز به سلاح اتمی، ایران و بمب اتمی، جاه‌طلبی هسته‌ای و ... تصاویری منفی از ایران و عملکرد صلح‌آمیز هسته‌ای آن ارائه داده و این اندیشه را به مخاطب القا کرده که ایران به دنبال برهم زدن صلح جهانی و تولید بمب اتمی بوده و تهدیدی برای امنیت جهانی محسوب می‌شود. زکریا با تکرار عباراتی نظیر ملت منزوی و انزوا‌ی ایران به دنبال ترسیم چهره‌ای بیگانه از ایران بوده است؛ کشوری که از نظر او به علت حمایت از تروریسم، تهدید امنیت جهانی و سرپیچی از قوانین بین‌المللی همچون جزیره‌ای دورافتاده به حیات خود ادامه داده و از سوی مجامع بین‌المللی طرد شده است. زکریا با استفاده از این‌گونه تعبیرات ناروا به دنبال ایجاد فاصله‌ای عمیق میان مخاطبان و جامعه ایرانی بوده است.

مقوله متن: سطح استدلال و مباحثه

در مطالعه گفتمان، استدلال‌ها یا مباحثاتی وجود دارند که به منظور طرح ادعا علیه «دیگری» شکل گرفته و غالباً در قالب مغالطه بیان می‌شوند. مطالعه گفتمان زکریا نشان می‌دهد که این ابزار ایدئولوژیک از سوی وی در جهت بسط اندیشه‌های ضد ایرانی و تقویت سناریوی ایران‌هراسی بسیار به کار رفته است.

مغالطه

قطعات معنایی
۳۲. و آنچه که درباره این انتخابات برای من جالب به نظر می‌رسد این است که این انتخابات مدیریت شده است و اینها افرادی هستند که از سوی رهبر انتخاب شده‌اند. (۲۳ ژوئن)
۳۳. نگاهی داشته باشیم به رئیس‌جمهور جدید ایران. آیا او میانه‌رو است؟ آیا تصمیمات نهایی با اوست؟ من با دو تن از کارشناسانی صحبت خواهم کرد که می‌توانند درباره این فرد که شاید بتواند از وقوع جنگ دیگری در خاورمیانه جلوگیری کند، روشن‌گری کنند.
۳۴. اگر ایرانی‌ها بگویند که ما نود درصد راه یا ۸۰ درصد راه را برای رسیدن به سلاح هسته‌ای پیموده‌ایم، آیا ما (ایالات متحده) می‌توانیم با آن زندگی کنیم؟ آیا اسرائیل می‌تواند با آن زندگی کند؟ (۶ ژانویه)
۳۵. ظاهراً تمرکز آنها بر روی راکتور هسته‌ای ایران در اراک است که در دست احداث می‌باشد و اگر کامل شود به راحتی می‌تواند پلوتونیوم کافی که برای تولید سلاح نیاز است، جهت استفاده در یک یا دو بمب در هر سال تولید کند. (۱۷ نوامبر)
۳۶. ایران با جاه‌طلبی‌های هسته‌ای خود همچنان جهان را به بازی گرفته است. (۱۹ ژانویه)

<p>۳۷. جای شگفتی است که وقتی روحانی این آزادی را ندارد که با اوپاما دست دهد، آیا می‌تواند این آزادی را داشته باشد تا درباره مسائل هسته‌ای با وی مذاکره کند؟ دولت تهران وجه دیگری نیز دارد که از نیروهای انقلابی تشکیل می‌شود، نیروهای ویژه‌ای که تأثیر سیاسی آنها طی دهه‌های گذشته افزایش یافته است. این افراد در مواجهه با تمام موضوعات مرتبط با سیاست خارجی جنگ‌طلبانه برخورد می‌کنند. آنها همچنین از تحریم‌ها به نفع خود سود می‌برند؛ چراکه سوداگری‌های آنها تنها راه برای تجارت و قاچاق می‌باشد. (۲۹ سپتامبر)</p>
<p>۳۸. در واقع این روحانی نیست که کشور را اداره می‌کند بلکه اداره کشور در دست آیت‌الله خامنه‌ای رهبر ایران است که عمیقاً ضد غرب و ضد آمریکا است. اما خامنه‌ای همچنین سیاستمداری زیرک و پیچیده است که می‌خواهد با کاهش نارضایتی‌های داخلی بر سر قدرت بماند. (۲۲ سپتامبر)</p>
<p>۳۹. او از قول روحانی و از کتاب او چنین نقل می‌کند: «این استراتژی ما بود». و باز به نقل از روحانی استراتژی چنین شرح داده می‌شود: با ایجاد محیطی آرام و از طریق مذاکره در این شرایط ما قادر بودیم تا اقدامات خود را در اصفهان تکمیل کنیم. و بنابراین نتانیاهاو چنین می‌گوید: در واقع منظور روحانی این است که ما یک‌بار جهان را فریب دادیم. و اکنون او فکر می‌کند که می‌تواند بار دیگر این کار را تکرار کند. (۶ اکتبر)</p>

مغالطه، اصطلاحی است برای اشاره به آنچه موجب می‌شود استدلالی به خطا رود. یکی از انواع مغالطه دروغ است که نشان دهنده نادرستی مقدمات استدلال بوده و باعث عدم اعتبار کل استدلال می‌شود. این نوع مطالعه در قطعات معنایی فوق به وفور دیده می‌شود. در قطعه معنایی ۳۲، زکریا بدون هیچ‌گونه اشاره‌ای به شیوه برگزاری انتخابات در ایران و واقعیت‌های موجود، انتخابات ایران را مدیریت شده و غیر دموکراتیک خوانده و ادعا کرده است که رئیس‌جمهور در ایران، نه با رأی مردم بلکه از سوی رهبر ایران انتخاب می‌شود. او با طرح این احتمال که شاید رئیس‌جمهور جدید ایران بتواند مانع از وقوع جنگی جدید در خاورمیانه شود، ایران را کشوری خطرناک معرفی کرده است که به دنبال آتش‌افروزی در منطقه و ایجاد ناامنی است (قطعه معنای ۳۳)؛ این در حالی است که او خود به خوبی آگاه است که ایران همواره به دنبال صلح بوده و با هرگونه جنگ‌افروزی در خاورمیانه مخالفت کرده است. زکریا بدون در اختیار داشتن سندی که نشان دهنده نقض قوانین بین‌المللی از سوی ایران باشد، مدعی شده است که ایران نزدیک ۹۰ درصد از راه را برای تولید سلاح هسته‌ای پیموده (قطعه معنایی ۳۴) و به دنبال تولید بمب اتمی در مراکز هسته‌ای اراک و اصفهان است (قطعه معنایی ۳۵) و با جاه‌طلبی‌های هسته‌ای خود جهان و جهانیان را به بازی گرفته است (قطعه معنایی ۳۶). او در طرح موضوع مذاکرات هسته‌ای ایران و گروه ۵+۱ نیز با محدود جلوه دادن میزان اختیارات و آزادی رئیس‌جمهور ایران، آیت‌الله خامنه‌ای را مانع اصلی پیشرفت مذاکرات معرفی کرده و هیچ اشاره‌ای به کارشکنی‌های آمریکا و اعضای این گروه در مسیر پیشرفت مذاکرات نکرده است (قطعه معنایی ۳۷). زکریا در ادامه اظهارات بی‌پایه و اساس خود، رهبر ایران را سیاستمداری زیرک و پیچیده خوانده که به دنبال حفظ قدرت خود است و از نیروهای انقلابی

نیز به‌عنوان افرادی سودجو و مخالف آسایش و رفاه مردم نام‌برده است (قطعه معنایی ۳۸). زکریا با توسل به مغلطه مرجع ناموثق و با استناد به ادعاهای کذب نتانیاها و تفاسیر نادرست وی از سخنان رئیس‌جمهور ایران، چنین اظهار داشته است که ایران یک‌بار جهان را به سخره گرفته و بار دیگر هم می‌خواهد چنین کند و لذا غیرقابل اعتماد است (قطعه معنایی ۳۹). بدین ترتیب این کارشناس خبره و آگاه به حقیقت‌های موجود، با تکیه بر دروغ و مغالطه و تحریف واقعیات، به دنبال فریب افکار عمومی بوده است.

مقوله بافتار اجتماعی

میزان دسترسی

از میان ۲۷ مهمانی که به برنامه GPS دعوت شده بودند تا درباره مسائل مربوط به ایران بحث و گفتگو کنند، ۲۰ نفر (۷۴/۴ درصد) غیر ایرانی و ۷ نفر (۲۰/۹۲ درصد) ایرانی بوده‌اند. این آمار حاکی از آن است که دسترسی ایرانیان به برنامه‌های GPS به‌منظور ابراز نظر درباره مسائل مربوط به ایران بسیار پایین‌تر از حد انتظار بوده است.

مشارکت‌کنندگان

همه مهمانان دعوت شده برای گفتگو درباره مسائل ایران، جایگاه اجتماعی مهمی داشته و چهره‌های سیاسی برجسته، دانشمندان، ژورنالیست‌ها، کارشناسان و تحلیل‌گران مسائل سیاسی و نویسندگان مطرح بین‌المللی به شمار می‌آیند (جدول ۲ را ببینید). مطالعه دیدگاه و نگرش این افراد در رابطه با نظام جمهوری اسلامی حاکی از گرایش‌های ضد ایرانی آنان می‌باشد. به طوری که به غیر از محمدجواد ظریف (وزیر امور خارجه ایران)، محمد خزائی (دیپلمات ایرانی) و سیامک مورصادق (نماینده یهودیان در مجلس ایران) سایر شرکت‌کنندگان در اظهارات خود درباره ایران، با زکریا همسو بوده و مواضعی ضد ایرانی داشته‌اند.

جدول ۲: اسامی و تاریخ حضور شرکت‌کنندگان در برنامه GPS در سال ۲۰۱۳

اسامی	تاریخ حضور
حمید دباشی، نیکلاس برنز	۴ آگوست
ایهود باراک	۱۱ آگوست
تام دونیلون	۸ دسامبر
هومن مجد، کریم سجادپور	۲۴ فوریه
ریچارد هس، آن ماری اسلاتر، فواز گرگیس	۶ ژانویه
جیمز بیکر، برزنسکی	۱۹ ژانویه
هومن مجد، کریم سجادپور	۹ ژوئن
برت استیفنز	۲۳ ژوئن
کریم خزائی	۳ مارس

اسامی	تاریخ حضور
جو کرینکیون، کن پولاک	۱۰ نوامبر
وولف بلیتزر، جان کری، رضا سیاح، کریستین امانپور، کن پولاک، سوزان مالونی، کریم سجادپور	۲۴ نوامبر
جواد ظریف	۶ اکتبر
برت استیفنز، ریچارد هس، حسین حقی، کارن الیوت هاوز	۲۷ اکتبر
سوزان رایس، سیامک مورصادق	۲۷ سپتامبر

نتیجه

موفقیت ایدئولوژی انقلابی اسلام همچون امری ارزشمند و علامت ممیزه انقلاب اسلامی در ایران بوده است. این ایدئولوژی پاسخی قدرتمند به خواسته‌های سیاسی شده معاصر و در عین حال مأیوس شده از مکاتب مادی بود. در پرتو آموزه‌های نبوی و علوی، انقلاب اسلامی گفتمان اسلام سیاسی را در پیش گرفت و به مقابله با ظلم و دفاع از مظلوم پرداخت. درماندگی نظام سلطه جهانی در برابر این خاستگاه فطرت‌پسند حقیقت‌خواهان عالم، سناریوی شناساندن غیرواقعی انقلاب اسلامی هرروز با شیوه‌های مختلف سیاسی و فرهنگی دنبال می‌شود. در این میان نظریه‌پردازان غرب و جهت‌دهندگان رسانه‌های ارتباط جمعی به این نکته اساسی آگاهی دارند که تغییر واقعیت‌ها دشوار و گاهی عملاً ناممکن است، اما تغییر دنیای ذهن انسان‌ها و افکار عمومی با ارائه تحلیل‌های غلط به آنها امکان‌پذیر می‌باشد. نمونه بارز این نوع فضاسازی‌ها و انگاره‌سازی‌های خبری، تلاش این رسانه‌ها برای طرح مفاهیمی نظیر محور شرارت، ارتجاع مذهبی، بنیادگرایی اسلامی و نظام سرکوبگر علیه اشخاص، گروه‌ها و کشورهای مستقل جهان اسلام به ویژه جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. تصویرسازی مجازی از مذهب شیعه در نزد سایر مذاهب اسلامی به‌منظور ایجاد تفرقه در جهان اسلام و با هدف پیشبرد سناریوی ایران‌هراسی نیز نمونه‌ای دیگر از سیاست‌های رسانه‌ای غرب می‌باشد که ارائه تصاویر افراطی، غیرمنطقی، احساس‌گرا و خشونت‌طلب از محرم، عاشورا و شهادت در ایران از سوی این رسانه‌ها گواه این مدعاست. نتایج به‌دست‌آمده در این پژوهش نیز حاکی از آن است که پوشش مسائل مربوط به ایران در برنامه‌های GPS بی‌طرفانه نبوده و گفتمان زکریا بر سناریوهای ایران‌هراسی و اسلام‌هراسی دامن زده است؛ چراکه او در پرداختن به موضوعاتی چون برنامه‌های هسته‌ای ایران، نقش ایران در خاورمیانه و مواجهه با تروریسم، نقش روحانیت در کشور، سیاست‌های داخلی و بین‌المللی نظام جمهوری اسلامی ایران و جایگاه مقام معظم رهبری، حقایق را مطرح نکرده و با تکیه بر عناصر زبانی مختلف، گفتمان خود را بر مبنای ایدئولوژی‌های ضد ایرانی صاحبان رسانه شکل داده است. تحلیل گفتمان زکریا در سطح متن نشانگر آن است که همه عناصر زبانی مورد مطالعه - مغالطه، گزینه‌های واژگانی، دلالت ضمنی، مقوله‌بندی، قطب‌بندی، تعمیم، تضاد، استناد و دورسازی - در گفتمان وی

به وفور به کاررفته‌اند و در سطح بافتار نیز نتایج حاکی از آن است که میزان دسترسی ایرانیان به این برنامه‌ها بسیار محدود بوده و تقریباً تمام شرکت‌کنندگان دارای گرایش‌های ضد ایرانی و ضد اسلامی بوده‌اند. لذا می‌توان ادعا کرد که شبکه سی ان ان از طریق برنامه‌های خود نقش بسزایی را در تحریف افکار عمومی و اشاعه ایران‌هراسی ایفا می‌کند.

نگارندگان در پایان به محققان آتی پیشنهاد می‌کنند روشن‌تر شدن دلایل اصلی مخالفت نظام سلطه با خاستگاه مترقی اسلام سیاسی که در این مقاله بر محور شیوه‌های دست‌کاری افکار در مسئله ایران‌هراسی قرار گرفت بیش از گذشته ضروری می‌باشد و نیاز به آشکارتر شدن عینی و مستند این خصومت ایدئولوژیکی دارد.

منابع و مأخذ

۱. بیچارنلو، عبدالله، ۱۳۹۰، *بازنمایی ایران و اسلام در هالیوود*، تهران، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
۲. درخشه، جلال و محمد مهدی حسینی فائق، ۱۳۸۹، «اسلام‌هراسی در رسانه‌های غربی»، مطالعه موردی رسانه‌های بریتانیا»، *فصلنامه رسانه*، ج ۲۰ (۳)، ص ۹ - ۲۷.
۳. ربیعی، علی، و فرناز احمدزاده نامور، ۱۳۸۷، «نظریه بازنمایی رسانه‌ای و تحلیل افکار عمومی متقابل آمریکایی‌ها و ایرانی‌ها»، *مجله دانش سیاسی*، ج ۴ (۲)، ص ۶۲ - ۳۷.
۴. سوفی نیمان، آن، ۱۳۸۸، *تبعیض و ناشکیبایی علیه مسلمانان در اتحادیه اروپا بعد از ۱۱ سپتامبر*، گزارش فدراسیون بین‌المللی حقوق بشر هلسنکی، ترجمه علی مرشدی‌زاد، تهران، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
۵. عقیلی، وحید، و امیر لطفی حقیقت، ۱۳۸۹، *کاربرد و روش تحلیل گفتمان در علوم رفتاری*، دانشنامه، ج ۳ (۴)، ص ۱۹۴ - ۱۶۹.
۶. فرکلانف، نورمن، ۱۳۸۸، *تحلیل انتقادی گفتمان*، ترجمه شعبانعلی، بهرام پور و دیگران، تهران، مرکز مطالعات و توسعه رسانه‌ها.
۷. ماتسون، دونالد، ۱۳۹۲، *گفتمان‌های رسانه: تحلیل متون رسانه*، ترجمه عبدالحسین کلاتری، و بهزاد احمدی، تهران، دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی رسانه‌ها.
۸. مقیمی، غلامحسین، و محمد ستوده، ۱۳۹۲، «بیداری اسلامی و توهم شیعه‌هراسی (چالش‌ها و راهکارها)»، *فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی*، ج ۱۰ (۳۳)، ص ۲۶۸ - ۲۴۹.
9. Hall, Stuart, 2003, *the work of representation*, London: sage.
10. Izadi, Foad, & Saghaye-Biria, Hakimeh, A, 2007, "Discourse Analysis of Elite American Newspaper Editorials: The Case of Iran's Nuclear Program", *Journal of Communication Inquiry*, (31) 2, 140 - 165.

11. Kaya, A2012, "Backlash of Multiculturalist and Republicanist Policies of Integration in the Age of Securitization", *Philosophy and Social Criticism*, V. (38) 4, P 399 - 411.
12. Laughey, Dan, 2007, *Key Themes in Media Theory. England*, Berkshire, Open University Press.
13. Maranci, Gabriele, 2004, "Multiculturalism, Islam and the clash of civilization theory: rethinking Islamophobia", *Culture and Religion*, V. (5) 1, P. 105 - 117.
14. Ogan, Christine., Willnat, Lars., Pennington, Rosemary., & Bashir, Manaf, 2013, *The Rise of Anti-Muslim Prejudice: Media and Islamophobia in Europe and the United States*, The International Communication Gazette, P. 1 - 20.
15. Paynting, Scott., & Mason, Victoria, "The Resistible Rise of Islamophobia: Anti-Muslim Racism in the UK and Australia before 11 September 2001", *Journal of Sociology*, V. (43) 1, P. 61 - 86, 2007.
16. Pratt, Douglas, 2011, "Islamophobia: Ignorance, Imagination, Identity and Interaction", *Islam and Christian-Muslim Relations*, V. (22) 4, P. 379 - 389.
17. Rahimi, Forough., & Riasati, Mohammad javad, 2011, "Critical Discourse Analysis: Scrutinizing Ideologically-Driven Discourses", *International Journal of Humanities and Social Science*, V. (1) 16, P. 107 - 112.
18. Richardson, Robin, 2012, "Islamophobia or Anti-Muslim Racism or What?", Available at <http://www.insted.co.uk/anti-muslim-racism.pdf>.
19. Schiffrin, Dborah, Tannen, Dborah., & Hamilton, Heidi. E, 2001, *The handbook of discourse analysis*, Blackwell Publisher.
20. Van Dijk, Teun Adrianus, 2000, *Ethnic Minorities and the Media, News Racism: A Discourse Analytical Approach*, P. 33 - 49, Buckingham, UK. Open University Press.
21. _____, 2008, *Discourse and Power*, New York, Palgrave Macmillan.
22. _____, *Ideology and discourse. Internet course for the Oberta de Catalvyna (VOC)*, 2003, Retrieved April 24, 2013, from <http://www.discourse-in-society.org/teun.html>
23. Williams, Kevin, 2003, *Understanding Media Theory*, London, Arnold.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی